

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z Nr

76 49

1. Obiekt

BUDYNEK Z DOBUDÓWKĄ

2. Czas powstania

**1950 r.
(odbudowa)**

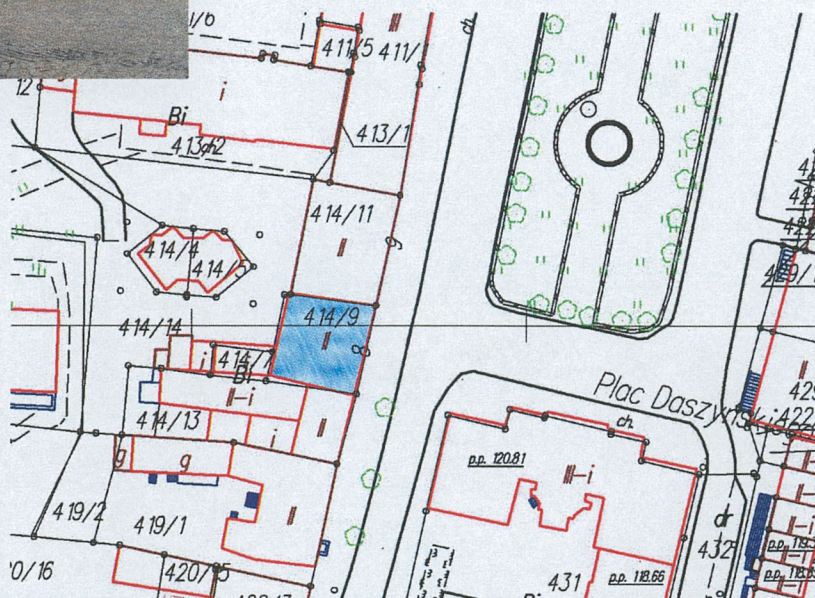
3. Miejscowość

PISZ

Elewacja wschodnia

Sytuacja

4. Adres

**12 – 200 Pisz
Plac Daszyńskiego 8**

nr hipoteczny

**dz. 414/9 KW [redacted]
dz. 414/7 (dobudówka)**

5. Przynależność administracyjna

województwo:

WARMIŃSKO - MAZURSKIE

powiat:

PISKI

gmina:

PISZ

6. Poprzednia nazwa miejscowości

Johannesburg (do końca 1945 r.)

7. Przynależność administracyjna przed 1 I 1999

województwo:

SUWALSKIE

gmina:

PISZ

8. Właściciel i jego adres

**Wspólnota Mieszkaniowa
Plac Daszyńskiego 8**

9. Użytkownik i jego adres

**Wspólnota Mieszkaniowa
Plac Daszyńskiego 8**

10. Rejestr zabytków

Nr 2192

data

20.05.2005

11. Historia:

Nazwa miasta jest pochodzenia pruskiego i wywodzi się od wyrazu *pisa*, co oznaczało bagno. Pierwotni mieszkańcy tych terenów tak nazwali rzekę Pisę, ponieważ jej brzegi były trudno dostępne, bagniste. Od rzeki przyjęła nazwę osada. Natomiast zamek wzniesiony tu przez Krzyżaków otrzymał nazwę *Johannisburg*. Istnieją dwie hipotezy pochodzenia tej nazwy. Jedna wywodzi ją od imienia pierwszego prokuratora piskiego, Jana Collyna, druga od zwycięstwa, które Krzyżacy mieli odnieść nad miejscową ludnością w dniu św. Jana.

Dopiero od chwili nadania Piszowi praw miejskich w 1645 roku otrzymał on formalnie nazwę *Johannisburg*. Miejscowa i okoliczna ludność polska nazywała miasto *Jańsborkiem* lub *Hańsborkiem*. Nazwy *Jańsbork* używano jeszcze po wyzwoleniu. Dopiero w 1946 roku Państwowa Komisja Ustalania Nazw przywróciła miastu jego pierwotną nazwę — *Pisz*.

Pierwszym dokumentem dotyczącym Pisza jest przywilej z listopada 1367 roku. Dogodne położenie spowodowało, że już w XV wieku Pisz stał się prężnym ośrodkiem handlowym. Przedmiotem wymiany były przede wszystkim ryby. Przyjeżdżali tu po nie liczni kupcy z Mazowsza.

Do rozwoju osady przyczyniło się poważnie zbudowanie w pierwszej połowie XV wieku mostu zwodzonego na Pisie (istniał on już w 1450 roku), zwanego Mazowieckim.

W roku 1451 przybył do Pisza wielki mistrz Ludwik von Erlichshausen, by odebrać przysięgę od ludności osiedlonej w okolicy; składano ją tu po polsku. Korzystając z tej okazji mieszkańcy osiedla, które liczyło już wówczas około pięciuset osób, wystąpili do wielkiego mistrza z prośbą o nadanie im praw miejskich i uzyskali jego zgodę na rozplanowanie miasta, co równało się przyrzeczeniu, że prawa te wkrótce otrzymają. Tymczasem jednak wybuchła wojna trzynastoletnia i sprawa poszła w zapomnienie.

W związku z dużym ruchem handlowym Pisz musiał rozporządzać odpowiednimi kwaterami dla podróżnych. Rolę zajazdów pełniły w owych czasach karczmy. W 1539 roku w Pisz było siedem karczem.

Mimo to ponowna prośba jego mieszkańców o przyznanie praw miejskich została w roku 1594 znów odrzucona. W czasie wizyty księcia Jana Zygmunta w Pisz w roku 1612 mieszkańcy ponowili swą prośbę. Książę przyrzekł sprawę załatwić, ale znów się ona przeciągnęła i została wreszcie załatwiona przez Fryderyka Wilhelma.

Pisz został zaliczony do miast trzeciej kategorii. (W podziemiu dawnego ratusza znajdowało się malowidło ściennie przedstawiające ratusz z 1663 roku. Na dole w lewym rogu umieszczono herb przedstawiający wilczycę na tle dwóch świerków, a na prawo herb miasta z głową św. Jana. Pierwszy był herbem powiatu nadanym w XX wieku, w okresie międzywojennym). Pierwszym burmistrzem został polski szlachcic Czerniewski, który położył wielkie zasługi przy staraniach o prawa miejskie. Sprawował on swój urząd aż trzydzieści cztery lata.

W okresie nadania praw miejskich ludność Pisza, podobnie jak i ludność wsi okolicznych, stanowili niemal wyłącznie Polacy. Chętnie osiedlali się w Piszu rzemieślnicy z Polski, przybywający do Prus po ogłoszeniu przez elektora Fryderyka Wilhelma edyktu głoszącego, że każdy dobry rzemieślnik, niezależnie od pochodzenia, może być obywatelem pruskim. Rzemiosło jednak — poza tkactwem — nigdy się w Pisz specjalnie nie rozwinęło, handel stanowił nadal podstawowe zajęcie jego mieszkańców. Obok ryb, piwo stało się głównym przedmiotem obrotu handlowego.

12. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja – budynek w zabudowie ciągłej położony w centralnej części miasta, usytuowany w południowo-wschodniej części placu Daszyńskiego. Posadowiony na płaskim terenie (teren posesji nie jest ogrodzony), elewacjami wzdłużnymi skierowanymi w kierunku wsch. i zach., od strony północnej i południowej styka się z sąsiednimi budynkami.

Materiał, konstrukcja, technika – budynek murowany wzniesiony na ławach fundamentowych z cegły pełnej ceramicznej. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne z cegły pełnej ceramicznej i wapienno-piaskowej łączone zaprawą cementowo-wapienną. Ściany wewnętrzne i działowe z cegły pełnej ceramicznej. Wszystkie ściany obustronnie tynkowane, bielone i malowane. Stropy gęstożebrowe z elementami prefabrykowanymi. Wieżba dachowa drewniana krokwiowo-jętkowa. Dach – szalowany deskami, pokrycie podwójne karpiówką w łuskę w kolorze czerwonym.

Posadzki – na klatkach schodowych lastryko, w pozostałych częściach podłogi drewniane z desek na legarach oraz lastryko. Schody – z elementów prefabrykowanych, proste, zabiegowe, policzkowe. Otwory okienne prostokątne zamknięte prosto, bez dodatkowego wykończenia, brak gzymsu; otwory okienne w I i II kondygnacji wykończone identycznie; okna II kondygnacji 2-skrzydłowe, z symetrycznymi podziałami, w I kondygnacji okna jednoodzielnne – witryny (elewacja wschodnia). Otwory drzwiowe prostokątne zamknięte prosto, bez dodatkowego wykończenia. Drzwi wewnętrzne drewniane i metalowe, 1-skrzydłowe.

Rzut – budynek na planie prostokąta, z wejściem do lokali mieszkalnych oraz do lokali handlowo-usługowych od strony wschodniej, (placu Daszyńskiego). Klatka schodowa z doświetleniem górnym.

Bryła – zwarta, 2-kondygnacyjna z częściowo użytkowym poddaszem, podpiwniczona, kryta dachem dwuspadowym o równym kącie nachylenia połaci dachowych. Częściowo przeszklony dach. Od strony zachodniej z prawej strony budynku dobudowany został budynek gospodarczy o wysokości 1 kondygnacji.

Elewacje – elewacja wsch. symetryczna; z wejściem na osi budynku, poprzez przedsionek. Na prawo i lewo od wejścia po 2 duże okna (witryny sklepowe) zwieńczone łukowo (podobnie wejście do przedsionka). W 2 kondygnacji 6 otworów okiennych rozmieszczonych symetrycznie ale nie zsynchronizowanych osiowo z otworami pozostałych kondygnacji. W połaci dachu facjata 4-osiowa ciągniona. Otwory drzwiowe i okienne w elewacji bez obramienia. 2 kondygnację zamyka pas gzymsu. Obróbki blacharskie, rynny i rury spustowe z blachy stalowej ocynkowanej.

Elewacja zach. symetryczna 6-osiowa z otworami okiennymi i drzwiowymi w I i II kondygnacji, obramowane opaską z tynku w innym kolorze. Druga kondygnacja zwieńczona gzymsem. Wejścia do budynku w 2 osi budynku od lewej strony. W połaci dachu facjata 4-osiowa ciągniona. Po obu stronach facjaty znajdują się lukarny szczytowe. Obróbki blacharskie, rynny i rury spustowe z blachy stalowej ocynkowanej.

13. Kubatura 2153 m³	14. Powierzchnia użytkowa 343,40 m²	15. Przeznaczenie pierwotne lokale mieszkaniowe i użytkowe	16. Użytkowanie obecne lokale mieszkaniowe lokale użytkowe
17. Prace remontowe W budynku po roku 50 przeprowadzono szereg prac remontowych i konserwatorskich, przyłączono również kolejne media.		18. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ścian wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycia dach, wyposażenie, i instalacje) <i>Zachowana bryła budynku. Brak odchyłeń budynku od pionu oraz odspojenia tynku. Mechaniczne uszkodzenia tynku. Widoczne szczeliny wzdłuż dylatacji pomiędzy kolejnymi dobudówkami. Nie stwierdza się osiadania części budynku. Spękania powłoki malarskiej oraz częściowo zmyta farba. Brak oznak podciągania wody. Częściowe uszkodzenia elewacji oraz cegieł spowodowane przeciekaniem wody z rynien. Cokoły częściowo mechanicznie uszkodzone. Czapki dachowe spękane z dużymi ubytkami powierzchniowymi. Spękane powierzchnie malarskie kominów oraz tynki. Na powierzchni 18 m² występują uszkodzenia w poszyciu dachowym. Uszkodzone są cztery krokwie. Lukarny oraz ławy kominarskie w złym stanie technicznym.</i>	
		19. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <i>Objąć ochroną konserwatorską i prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Zbicie tynku w okolicy cokołu i uzupełnienie go nowym. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Ocieplić lukarny oraz wykończyć je tynkiem cienkowarstwowym. Przemurowanie kominów powyżej więźby dachowej. Wymiana poszycia dachowego oraz obróbki blacharskie rynien i rur spustowych.</i>	

<p>20. Źródła archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)</p>	<p>22. Uwagi różne</p>
	<p>23. Opracował</p> <p>Tekst: Piotr Gromelski (15.03.2005)</p> <p>Plany rysunki: Piotr Gromelski (15.03.2005)</p> <p>Zdjęcia: Piotr Gromelski (15.03.2005)</p> <p>KARTA PO WYPEŁNIENIU PDLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO</p>
	<p>24. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)</p>
<p>21. Bibliografia</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pisz z dziejów Miasta i Powiatu, Pojezierze, Olsztyn 1970 r. ▪ Kreis Johannesburg Heima Umgeben von Waldern und Seen, Ein Bildband Zusammengestellt von Gerhard Bosk, Selbstverlag der Kreisgemeinschaft Johannisburg 1980 ▪ Im Lichte der Erinnerung Gutes bewahren und Wissen Weitergeben, Gerhard Wippich, Gerhrd Bosk, Ulrich Haffke ▪ Ochrona Zabytkowego Krajobrazu Kulturowego Miasta i Gminy Pisz, „Środowisko” S.C., Giżycko, 2000 	<p>25. Załączniki</p>

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA		ZAŁĄCZNIK NR 1
Miejscowość: Pisz Gmina: Pisz Powiat: Piski Województwo: Warmińsko-Mazurskie	BUDYNEK, Plac Daszyńskiego 8	Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) Zarys historyczny miasta.
<p>c.d. pkt. 11</p> <p>Po wybuchu drugiej wojny szwedzkiej (1655) mieszczan obciążono olbrzymimi daninami na utrzymanie garnizonu, który mieścił się w zamku. Miasto, szczególnie po najeździe Tatarów (1656—1657) i straszliwej zarazie bydła, jaka nawiedziła starostwo piskłe w tym czasie, nie mogło się z nich w żaden sposób wywiązać. Wprawdzie samo od Tatarów nie ucierpiało, ale dochody, które mieszczenie czerpały z handlu, spadły niemal do zera; w zrujnowanym i wyludnionym kraju zamarł obrót handlowy. Z wojny tej wyszedł Pisz bardzo zubożały. Pod koniec XVII wieku nastąpił ponowny rozwój handlu. Według sprawozdania z 1692 roku towary — głównie ryby i wyroby lniane — wożono do Warszawy, a stamtąd przywożono sól, żelazo itp. Wkrótce jednak przyszła nowa klęska — straszliwa epidemia dżumy z lat 1709—1710, po której w mieście pozostało zaledwie czternastu mieszkańców. Jeszcze w XIX wieku opowiadano, jak to po tej epidemii Pisz przez długi czas był całkowicie wyludniony, a rynek jego zarósł wysoką trawą. Mimo to, dzięki dogodnemu położeniu i ochronie, jaką dawała w tych niepewnych czasach założona tu pod koniec XVII stulecia twierdza — już w latach dwudziestych XVIII wieku Pisz zaczął wracać do normalnego życia. W czasie wojny siedmioletniej (1756—1763) działania wojenne ominęły miasto — prawdopodobnie właśnie dlatego, że istniała tu twierdza. Na przełomie XVIII i XIX wieku dzięki uregulowaniu Pisy zwiększyła się wymiana handlowa z Polską. Kupcy z Mazowsza wozili swe towary barkami przez Pisz aż do Królewca. Kupcy z Nowogrodu, Łomży, Wąsosz i Ostrołęki wystawiali swe towary na rynku w Pisz, kupując na miejscu głównie ryby, piwo i wyroby włókiennicze. Zbliżeniu handlowemu sprzyjał także fakt, że po trzecim rozbiore Polski (1795) nie oddzielała Mazowsza od Prus granica państwowa. Wojny napoleońskie nie tylko położyły kres wymianie handlowej, ale także poważnie zrujnowały miasto. W roku 1806 przechodziły tędy i kwaterowały przez jakiś czas wojska rosyjskie pod dowództwem generała Ostermana-Tołstoja. Po bitwie pod Pułtuskim (31. 12. 1806 — 7. 1. 1807) przez Pisz przeciągały wielkie siły rosyjskie, zostawiając tu swych rannych. Przez jakiś czas stała w Pisz rosyjska załoga wojskowa. Później miasto zajęli Francuzi. Za pomoc, jakiej mieszkańcy udzielili wojskom rosyjskim, ściągnięto z nich kontrybucję, zabrano też wiele żywności i furażu dla koni. Francuzi niedługo pozostawali w mieście, przechodzili tędy jednak raz jeszcze po bitwie pod Iławą (7—8. 2. 1807) wyrządzając poważne szkody. Wojsko przywlekło zarazę bydła, od której wyginął niemal cały dobytek mieszczan. Jeszcze większe straty poniósł Pisz w czasie drugiej kampanii napoleońskiej. W początku czerwca 1812 roku kwaterowali tu Bawarczycy, potem przez dziesięć dni stała w mieście kawaleria francuska. Po odejściu armii francuskiej na wschód było kilka miesięcy spokoju, ale już 12 grudnia 1812 roku zjawily się w mieście pierwsze oddziały pierzchających z Rosji Francuzów. Do połowy stycznia 1813 roku niemal bez przerwy przeciągały tędy niedobitki wielkiej armii. Wreszcie 15 stycznia zjawili się w Pisz Kozacy. Ludność witała ich jak oswobodzicieli. A kiedy 23 stycznia przybył tu car Aleksander I, prawie wszyscy mieszczenie wylegli mu na spotkanie. Na środku rynku wzniesiono obelisk wysokości dziesięciu metrów z napisem „Niech żyje oswobodziciel Europy, Aleksander Wielki”.</p> <p>Miasto w XIX i XX wieku po wojnach napoleońskich przeżywało krótki okres specjalnego ożywienia handlowego dzięki uruchomieniu w 1814 roku przez miejscowego kupca Meyera żeglugi z Pisz do Rynu oraz do Gdańska. Meyer skupował zboże na Mazurach i statkami Pisz, Narwią i Wisłą wysyłał do Gdańska. Na pierwszych dwóch statkach przewieziono tysiąc sześćset i pół korcy żyta i czterdzieści pięć beczek spirytusu. W drodze powrotnej statki przywiozły towary, których brakowało na Mazurach. W 1816 roku Meyer otworzył w Pisz wielki magazyn, gdzie składował sól i inne towary, które rozchodziły się stąd na całe Mazury.</p> <p>Wojna celna między Rosją i Prusami położyła w 1823 roku kres przedsięwzięciu Meyera. Później stosunki unormowały się i handel z Polską znów się ożywił. Do Królestwa Kongresowego szły przede wszystkim tranzytem wyroby przemysłowe z Niemiec, ale Pisz nadal wysyłał tam niemal wszystkie ryby złowione w Pisz i sąsiednich jeziorach. W 1843 roku przez komorę celną w Wincencie w powiecie kolneńskim przewieziono z Prus do Polski 500 ton towarów. Kwitł także przemysł.</p> <p>Mimo ożywionego handlu z Polską ogólny dobrobyt w Pisz nie wzrastał. Coraz większa nędza na wsi powodowała, że mimo niskich cen miejscowi rzemieślnicy nie byli w stanie zbyć swych wyrobów. Przędzalnictwo i tkactwo, będące dotąd jednym z podstawowych zajęć mieszkańców Pisz, stały się nieopłacalne. Jednocześnie postępował proces skupiania handlu w rękach nielicznych. W 1843 roku było w Pisz dziesięciu wielkich kupców, z których dwóch jeździło rok rocznie na targi lipskie; ich obroty i zarobki były olbrzymie.</p> <p>Po zamknięciu granicy z Królestwem Kongresowym w 1863 roku sytuacja gospodarcza ludności Pisz pogorszyła się jeszcze bardziej. Handel zamarł niemal zupełnie. Odbływały się tu wprawdzie nadal doroczne jarmarki: cztery ogólne, cztery na bydło i konie oraz jeden na płótno, ale obroty na nich były minimalne.</p> <p>W 1867 roku Pisz liczył około 3000 mieszkańców. W roku 1856 ukończono szosę Pisz—Kociół—Orzysz—Giżycko długości 32 km. W latach 1866—1869 zbudowano odcinek szosy Pisz—Biała—Elk długości 36 km oraz odcinek Pisz—Ruciane długości 15 km. W latach 1867—1870 powstała szosa Pisz—Dłutowo długości 19 km. Inne drogi bite: Pisz—Turośl (20 km), Pisz—Okartowo (27 km), Pisz—Łupki (5 km) — zbudowano w pierwszych latach XX wieku.</p> <p>Linie kolejową łączącą Pisz z Olsztynem i z Elkiem uruchomiono w roku 1885. Później Pisz otrzymał jeszcze połączenia kolejowe przez Orzysz z Giżyckiem (1905) oraz z Dłutowem (1908). Te dwie linie miały jednakże małe znaczenie gospodarcze i po zniszczeniach wojennych 1945 roku nie zostały odbudowane. Z powstaniem kolei zawieszona została komunikacja pocztowa (dylizansowa), której Pisz był stacją przez półtora stulecia. Stałą pasażerską komunikację wodną między Piszem a Giżyckiem uruchomiono dopiero w ostatnim dziesięcioleciu przed drugą wojną światową.</p>		

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA**ZAŁĄCZNIK NR 2**

Miejscowość: Pisz

Gmina: Pisz

Powiat: Piski

Województwo: Warmińsko-Mazurskie

BUDYNEK, Plac Daszyńskiego 8

Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

Spis Fotografii.

1. Elewacja wschodnia
2. Otwór okienny na I kondygnacji – elewacja zachodnia
3. Okna w poddaszu użytkowym
4. Przeszklony dach – strona zachodnia
5. Wejście do budynku – strona zachodnia
6. Elewacja zachodnia
7. Przeszklony dach – strona wschodnia
8. Otwór okienny na II kondygnacji – elewacja wschodnia (a)
9. Otwór okienny na II kondygnacji – elewacja wschodnia (b)
10. Otwór okienny na I kondygnacji – elewacja wschodnia
11. Lukarna – strona wschodnia
12. Dobudówki od strony wschodniej
13. Klatka schodowa – poręcze i schody
14. Klatka schodowa
15. Doświetlenie klatki schodowej – przeszklony dach
16. Schody do piwnicy
17. Piwnica
18. Zdjęcie archiwalne

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA**ZAŁĄCZNIK NR 3**

Miejscowość: Pisz

Gmina: Pisz

Powiat: Piski

Województwo: Warmińsko-Mazurskie

BUDYNEK, Plac Daszyńskiego 8

Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

Znaczenie kulturowe obiektu.

Przedmiot opracowania zlokalizowany jest w strefie o bardzo dużym znaczeniu kulturowym (nr 22, kolor czerwony) – Ochrona Zabytkowego Krajobrazu Kulturowego Miasta i Gminy Pisz, Giżycko 2000 r.

Elewacja wschodnia

Otwór okienny na I kondygnacji – elewacja zachodnia

Okna w poddaszu użytkowym

Przeszlony dach – strona zachodnia

Wejście do budynku – strona zachodnia

Elewacja zachodnia

Przeszlony dach – strona wschodnia

Otwór okienny na II kondygnacji – elewacja wschodnia (a)

Otwór okienny na II kondygnacji – elewacja wschodnia (b)

Otwór okienny na I kondygnacji – elewacja wschodnia

Lukarna – strona wschodnia

Dobudówki od strony wschodniej

Klatka schodowa – poręcze i schody

Klatka schodowa

Doświetlenie klatki schodowej – przeszklony dach

Schody do piwnicy

Piwnica

isch niedergelegt. Es wäre erfreulich, wenn Landsleute, die hierüber berichten könne
dieses der Redaktion mitteilen würden, damit das Archiv in diesem Punkt vervollständigt
werden kann.

Zdjęcie archiwalne